

др Момир Милојевић,
редовни професор Правног факултета у Београду

МИЛЕНКО ВЕСНИЋ КАО ПРЕВОДИЛАЦ

Миленко Веснић је био једна од најзанимљивијих личности свога времена. У свом животу краћем од 60 година био је универзитетски професор, политичар (народни посланик, министар и председник владе) и дипломата. Држао је бројна предавања, писао и преводио. Као студент и као професор преводио је дела која су недостајала нашим читаоцима, пре свега студентима. Преводио је из многих области: економије, историје, кривичног и међународног права и књижевности. Није био обичан преводилац. У преводе је уносио бројна лична запажања и читава поглавља. Његови преводи су остали јединствени до наших дана.

Кључне речи: Миленко Веснић. – Превођење. – Економија – Историја – Право.

Велика годишњица Правног факултета у Београду не само да испуњава поносом свакога ко се у овом тренутку налази на њему, већ неизбежно враћа наше мисли у време његовог првог века и ка његовим неуморним посленицима који су нам оставили велико културно и научно наслеђе. Из редова професора Правног факултета израсли су многи најистакнутији политичари и јавни радници свога времена, који су свој углед потврђивали како у миру тако и у рату. Не тако давно објављена књига Љубинке Трговчевић⁽¹⁾ наводи имена многих универзитетских наставника, међу којима и десетине наставника Правног факултета у Београду, који су у току првог светског рата своје интелектуалне снаге ставили у службу стварања југословенске државе. Средиште такве делатности је био главни град највећег савезника Србије. У годинама највећих искушења, када су се очи упирале у Француску и Париз, посланик Србије је био Миленко Р. Веснић, крајем прошлога века професор Међународног права на Правном факултету Велике школе у Београду. У историји Правног факултета професор Веснић је остао забележен и као преводилац. То је његов својеврсни допринос настави и науци.

Потребу за превођењем Веснић је осетио још као студент када се за припремање испита морао служити и страним уџбеницима. Пре свега због тога, а вероватно и да би сиромашни студент зарадио коју пару, латио се превођења, прво с немачког, а потом и с француског језика. Тако су се у часопису „Право“, који је излазио у Пожаревцу, почели 1885. појављивати у наставцима преводи Јерингових радова о правним правилима у свакоднев-

(1) Љ. Трговчевић, *Научници Србије и стварање југословенске државе 1914–1918*, „Народна књига“ и „Српска књижевна задруга“, Београд 1986.

ном животу (нпр. на железници...)⁽²⁾ које је, потписане иницијалима М.Р.В. слао из Минхена студент Миленко Веснић. Следеће године у истом часопису се појављује превод Хајнцеовог дела о основу кривичног права⁽³⁾. Исте 1886. године Веснић је превео друго поглавље из „Приручника политичке економије” Густава Шенберга⁽⁴⁾ које је написао Густав фон Римелин под насловом „Статистика” (стр. 463–484)⁽⁵⁾.

Међутим, Веснићев прави преводилачки рад почиње тек по повратку у Београд, после студија и доктората у иностранству (у Лондону, Берлину, Лајпцигу, Паризу и Минхену) и кратког службовања у Посланству Србије у Цариграду (1891). Временски се скоро поклапа с његовом релативно кратком професорском каријером на Правном факултету Велике школе у Београду. Веснић је не само држао предавања на Правном факултету и ван њега, већ је и доста писао и преводио. Све што је чинио имало је за циљ да надокнади недостатак домаће литературе и да упозна слушаоце са врхунским достигнућима тадашње науке. Док наслови јавних предавања и написа показују Веснићеву тежњу да популарише науку, дотле је преводио најбоља дела свога времена. То показује велику ширину не само стручног већ и општег образовања Веснићевог. Он је преводио дела не само из уже (кривичне) области из које је докторирао⁽⁶⁾ већ и из економије,⁽⁷⁾ опште теорије права,⁽⁸⁾ историје,⁽⁹⁾ међународног права и књижевности (један је од првих преводилаца Шекспирових дела).

Посебну пажњу заслужују Веснићеви преводи дела из међународног права. Иако се на студијама специјализовао за кривичне науке (којима се иначе бавио до краја живота), Веснић је у практичном деловању био упућен на међународно право. На то је пресудно утицало кратко службовање у Министарству иностраних дела и предавање Међународног права на Правном факултету у Београду⁽¹⁰⁾. На почетку наставничке каријере превео је са немачког књигу Ханса Шнелера о правном положају Босне и Херцеговине⁽¹¹⁾.

(2) Р. Јеринг, *Правознaнство у свакодневном животу*, „Право”, Пожаревац, 1885, бр. 3, стр. 65–70; бр. 5, стр. 148–153; бр. 6, стр. 196–199; бр. 7, стр. 222–225; бр. 8, стр. 266–271.

(3) К.Ф– Хајнце, *Основ и начело казненог права*, „Право”, Пожаревац, 1886, бр. 4, стр. 138–156. У дроброју 6–7 истог часописа за ту 1886. годину Веснић је објавио чланак под насловом: *Интерес на позајмљени капитал*, стр. 243–251.

(4) Gustav Schoenberg, *Handbuch der Politischen Oekonomie*, II. Statistik, Tübingen.

(5) Под насловом *Теорија статистике* објављено је у „Српским новинама” 1886, бр. 74–81, а касније је прештампано објављено као посебно издање Валожића 1890

(6) Докторирао је маја 1888. у Минхену с тезом о крвавој освети код Јужних Словена. *Die Blutrache bei den Suedslaven. Ein Beitrag zur Geschichte des Strafrechts*, Dissert., „Gubrüder Kröner”, Stuttgart 1889. Као студент превео је Хајнцову студију о основу кривичног права. Вид. бел. 3. Пред крај своје преводилачке каријере објавио је превод Листовог „Кривичног права”. Ф.фон Лист, *Немачко кривично право*, Београд 1902.

(7) Као студент Римелинову „Статистику” (вид. бел. 5), а као професор Л.П.Дибоа, *Општинске финансије*, „Филозофски преглед”, Београд 1900.

(8) Вид. бел. 2.

(9) Б. Куниберт, *Српски устанак и прва владавина Милоша Обреновића*, Београд 1901.

(10) Тај предмет су пре њега предавали Глигорије Гершић, Андра Ђорђевић и Милован Миловановић бавећи се истовремено много више политиком. Тој „моди” није одолео ни Миленко Веснић. Као професор био је народни посланик и кратко време (од 23. новембра 1893. до 12. јануара 1894) министар просвете и црквених дела.

(11) Х. Шнелер, *Државно-правни положај Босне и Херцеговине*, Београд 1893.

Јасно је да Веснић не би преводио дело о једном важном питању које се тиче судбине Југословена да се није слагао са ставовима писца. У предговору „Српским читаоцима” Веснић каже за Шнелерову књигу да је једна од најбољих правних студија о Босни и Херцеговини (стр. V). То је у пуном складу с Веснићевим општим ставом да преводи само оно што сматра највреднијим.

Уз његова мерила за одбир задивљује брзина којом је нашим читаоцима стављао на располагање дела убрзо по њиховом објављивању на оригиналним језицима. Тај напор је вредан поштовања утолико више ако се имају у виду многобројне тешкоће на које је Веснић наишао, укључујући недостатак изграђене терминологије. Он је налазио елегантна решења не презајући ни од извесних измена (чак и у насловима) када је сматрао да је то потребно.

Карактеристичан је у том погледу његов превод „Статистике” Густава фон Римелина⁽¹²⁾. Реч је о једном поглављу „Приручника политичке економије” Густава Шенберга⁽¹³⁾ под насловом „Статистика” које је написао Густав фон Римелин⁽¹⁴⁾. Веснић је сматрао да наслов који је он дао („Теорија статистике”) више одговара садржини дела.

Када је тако поступао студент Веснић, лако је схватити што је много више „интервенисао” као професор. Као професор међународног права трагао је за најбољим делима која би послужила не само студентима већ свима којима би могла да буду потребна. У том погледу се није определио ни за велике системе или коментаре Прадије Фодереа, Холцендорфа, Колвоа или Филимора, ни за приручнике Функ-Брентана и Сорела⁽¹⁵⁾, или Холцендорфа и Ривијеа⁽¹⁶⁾, објављен истовремено у Хамбургу, Паризу, Атини, Женеви, Цариграду, Мадриду, Петрограду, Бриселу, Букурешту и Риму(!), Веснић није био опчињен њиме, чак га је сматрао непотпуним⁽¹⁷⁾.

Као добар педагог определио се за „средње” уџбенике Ернеста Ниса и Алфонса Ривијеа за које је сматрао да дају довољно података студентима, а истовремено дају и солидну основу за даља истраживања. Те уџбенике је преводио с француског и на себи својствен начин „дотеривао”. Наравно да је то, као и увек, чинио с дозволом, писаца⁽¹⁸⁾. Веснић је у том погледу био врло коректан према писцима, иако је знао да Србија није прихватила Бернску конвенцију за заштиту књижевних и уметничких дела⁽¹⁹⁾. Веснић је „осавремењивао” преводе уносећи у њих нове податке и корисне коментаре, нарочито у фуснотама. Није се задовољавао чак ни тиме, већ је у преводе уносио читава нова поглавља. Тако је у Нисово „Порекло међународног права”⁽²⁰⁾ унео, дописао, значајно поглавље: „Међународно право у односима Јужних

(12) Вид. бел. 5.

(13) Вид. бел. 4.

(14) Вид. бел. 5.

(15) Funk—Brentano—Sorel, *Précis du Droit des gens*, 2e édition, Paris 1887. Превео га је Живко Милосављевић 1893.

(16) F. de Holtzendorf—A. Rivier, *Introduction au Droit des gens*, Hamburg—Paris—Athènes—Genève—Constantinople—Madrid—St. Pétersbourg—Bruxelles—Bucaret—Rome 1889.

(17) И Милета Новаковић је сматрао да се вредност тог дела „може с разлогом оспорити”. Л. Ле Фир, *Међународно јавно право*, Београд, 1934, стр. X.

(18) Дозволу од Ривијеа је вероватно добио приликом његовог боравка у Србији 1894. године.

(19) Прихватила је Југославија 1930. године. „Службене новине Краљевине Југославије”, 1930, бр. 153—LVIII.

(20) E. Nys, *Les origines du droit international*, Bruxelles—Paris 1894; Е. Нис, *Порекло међународног права*, Београд 1895.

Словена у Средњем веку”⁽²¹⁾. По мишљењу Милете Новаковића то је био први покушај код нас да се створи општа слика међународноправних односа на Балканском полуострву у средњем веку⁽²²⁾.

Још више је Веснић изменио и допунио, како каже, „с пишчевим овлашћењем”, дело Алфонса Ривијеа, Швајцарца по рођењу а Белгијанца по месту живота и рада⁽²³⁾. Двотомном делу је не само промењен наслов⁽²⁴⁾, него је додата више фуснота и нових делова. „Допуне”, како их Веснић назива, представљају читава велика поглавља која претходе излагањима Ривијеа: „А. Историја развита међународних односа” (стр. XIX— LXXI) и „Б.Развитак науке о међународном праву” (стр. LXII—LXXXVIII). „Ситније допуне” су: а) Основ народности” и „б) О заузећу и положају Босне и Херцеговине” (стр. LXXXIX—XCIV).

Потребу за последњом допуном је изазвало изненађење (тачније незадовољство) Веснића што Ривије случај Босне и Херцеговине помиње као „уступање територије” (стр. ХСI) иако сам Берлински уговор (чл. 25) говори о томе другачије. У прилогу својим ставовима Веснић је навео бројну литературу о Босни и Херцеговини, и у њој познату студију Глигорија Гершића и књигу Ханса Шнелера коју је Веснић превео с немачког⁽²⁵⁾. Он је Шнелерову књигу навео иако му је замерио што није узео у обзир све догађаје који су претходили Берлинском конгресу (Босанско– херцеговачки устанак 1875. и први рат Србије и Црне Горе против Турске 1876). То је занемарено и на Берлинском конгресу (стр. V) па су усвојена решења противна „не само основним начелима савременог међународног права већ и самим намерама и изреченим одредбама Берлинског Уговора” (стр. V — VI). Из обзира према писцу, а и због оскудице у времену, Веснић је одустао од допуњавања обећавајући да ће, уколико му послови дозволе, у посебној књизи обрадити питања која је Шнелер превидео (стр. VI).

Приликом каснијих превођења уибеника Ниса и Ривијеа, Веснић није тако поступао већ је (вероватно поучен искуством са Шнелером) обезбедио дозволу писаца да преведена дела коментарише и допуњава. Познатим интернационалистима таква цена појављивања на непознатом српском издавачком тржишту није изгледала висока па су пристајали. Вероватно и стога што су добро познавали Веснића не само као одличног стручњака већ и као лојалног човека и искреног пријатеља. О томе сведоче и оригинални примерци уибеника које су Веснићу поклањали, а он их је поклати Библиотеци Правног факултета у Београду где се и данас налазе. Да су преводи били намењени пре свега студентима, Веснић показује нарочито тиме што у другој Ривијеовој књизи „Уместо предговора” даје кратак (на жалост, не и довољно прецизан) преглед предавања из међународног права на Правном факултету Велике школе у Београду и најважнијих радова из међународног права и дипломатске историје (стр. XV — XVIII).

Добро је што је Веснић тако поступао, иако то није уобичајено, јер су наши читаоци добили знатно потпунија дела него корисници тих дела на француском језику. У Веснићевом случају је то испало добро, пошто су

(21) Као сепарат објављене у Београду 1895. и на француском у Бриселу 1896.

(22) М. Новаковић, *Миленко Р. Веснић*, „Архив за правне и друштвене науке”, 1922, књ. V (XXII), бр. 3, стр. 166.

(23) Рођен у Лозани 1835, а умро у Бриселу 1898.

(24) У оригиналу A. Rivier, *Les principes du droit des gens*, I—II, Paris 1896, у преводу А.Ривијер, *Основи међународног права*, I — II, Државна штампарија, Београд 1897—1898.

(25) Вид. бел. 11.

каснији догађаји показали да је он, како се све више посвећивао јавним пословима и писању према националним и државним потребама имао све мање времена за преводилачки рад послови му нису дозволили да обради питања која је обећао „српским читаоцима” у предговору Шнелерове књиге о Босни и Херцеговини. Време за превођење је нашао – на издржавању казне затвора! Због једне изјаве дате листу „Le Temps”, после Ивањданског атентата (1899), Веснић је, за увреду краља Милана, осуђен на две године затвора. Као некада Нушић тако се и Веснић у затвору највише забављао с пером у руци. Но док су „Листићи” остали на маргини Нушићевог стваралаштва, Веснићев је превод с француског Кунибертовог дела о српском устанку и првој влади Милоша Овреновића⁽²⁶⁾, остао једини до наших дана. Можда би Веснић оставио будућим поколењима још неко преведено дело да је дуже остао у затвору. Казну није издржао до краја јер су, поводом женидбе краља Александра (1900), помиловани сви политички осуђеници.

Док је Веснић издржавао казну затвора из штампе је изишао његов превод с француског дела Л.П.Дибоа „Општинске финансије”⁽²⁷⁾. То потврђује предговор у коме С.Р. Кукић (29. октобра 1900), истичући да име преводиоца јемчи да је добијено дело у одличном преводу, не пропушта да констатује: „Једино што се мора жалити то је што се преводилац за време штампања дела налазио у изузетним околностима те је био лишен могућности да појединим специјалним финансијским терминима поклони већу пажњу при превођењу и објашњавању и да можда за поједине од њих нађе, у споразуму са стручњацима, подеснији и приближнији српски израз” (стр. VIII). Кукић није сасвим јасан јер прво каже да је Веснић био у „изузетним околностима” за време „штампања дела”, а затим „при превођењу и објашњавању” није могао да поклони већу пажњу појединим финансијским терминима (није имао при руци потребне речнике и слична помагала?) ни да се саветује са стручњацима, што би указивало да је и преводио у затвору.

По изласку из затвора Веснић једва да је имао времена да се огледа на положају судије Касационог суда пре него што се поново нашао у дипломатији⁽²⁸⁾, у којој ће, с малим прекидима када је био министар правде (1906) и председник владе (1920–1921), остати до краја живота. Велика је штета што није стигао да оствари животну жељу да преведе с француског капитално Нисово дело „Међународно право” у три књиге, чија су два издања објављена када је Веснић био посланик Србије у Паризу⁽²⁹⁾. Могао је само да их у оригиналу остави Правном факултету у Београду. Свакако прерано јер његов живот није трајао ни 60 година. Премало и за време када је просечни људски век био знатно краћи него што је данас, а разумљиво ако се зна да је Веснић живео пуним животом. Неуморан на свакодневним пословима српског и југословенског дипломате у Паризу, делујући не само речју и пером већ и делом (смештајући за време рата српске избеглице и организујући помоћ), Веснић је налазио време и није штедео труда да учествује у раду бројних националних (француских) и међународних удружења. То му је скратило живот, а потоњим генерацијама оставило многе поуке.

Веснићев пример је у много чему поучан. Спадао је у професоре који су више волели да преводe него да пишу. У преводилачкој делатности остаће забележен пре свега по ширини тематских области и брзини превођења.

(26) Вид. бел. 9.

(27) Вид. бел. 7.

(28) Постављен 1901. за посланика Србије у Риму, а 1904. за посланика у Паризу.

(29) E.Nys, *Le droit international*, I — III, Bruxelles — Paris 1904—1905— 1906; E.Nys, *Le droit international*, nouvelle édition, I— II, Paris; III, Bruxelles 1912.

Осим тога, допунама (којима је показивао да поседује огромно знање) су наши читаоци добили потпунија дела. Није реч о допуни података већ о читавим студијама високе вредности у делима Ниса и Ривијеа. Тај пример нису следили каснији преводиоци⁽³⁰⁾. Од Веснићевог примера да коментарише преведено дело задржали су се „коментари” домаћих издавача, али без веснићевске културе и у суштини више ограђивање и правдање, као цена која је морала бити плаћена за објављивање, него критичка оцена (коју су поједина дела стварно заслуживала)⁽³¹⁾. Веснићеви преводи су обележили време када није било домаћих оригиналних систематских дела. Били су неопходни јер није било ни организованих архива снабдених потребном документацијом. Иако су прилике данас умногоме измењене, како у погледу домаћих уџбеника, још више у погледу познавања страних језика које омогућава коришћење оригиналних дела, превођење најбољих страних дела не би представљало луксуз. Беспарица не може да буде изговор када је у питању међународна интелектуална сарадња. За такву сарадњу су све потребнији наставници који не само познају више страних језика, већ и располажу лакоћом комуницирања у сваком друштву. Космополити Веснићевог типа су потребни не само у дипломатији него и на универзитетима и у свакој установи или организацији која је упућена на одржавање веза са иностранством. Без таквих људи је немогућа било каква међународна сарадња чак и у маленој Европи. Међутим, то ниуколико не смањује потребу за превођењем стручне литературе. Докле год буду постојали национални језици, дотле ће превођење бити насушна духовна потреба. Биће потребни и људи као што је био Миленко Веснић.

(Примљено 21.03.1991)

*Dr Momir Milojević,
Professor of the Faculty of Law in Belgrade*

MILENKO VESNIĆ AS A TRANSLATOR

Summary

The hundred and fiftieth anniversary of the Faculty of Law in Belgrade is an occasion to remember the teachers who have seved their school and their country. One of them was Milenko R. Vesnić, professor of the Faculty of Law of the High School in Belgrade and a diplomat. His unwearied activity was marked by lectures on various issues in the spheres of law, economy and politics. He was an author and a translator. He translated not only the works of criminal law, but also those of economy, history, international law and general literature. As professor of international law he was searching for such works which were

(30) Изузетак су представљали професори Правног факултета у Београду Божидар С. Марковић и Милош М. Радојковић који су, заједно с Велимиром Н. Димићем, превели Ле Фирова „Међународно право”. Л. Ле Фир, *Међународно јавно право*, изд. Геца Кона, Београд 1934. Преведено према делу L. Le Fur, *Précis de droit international public*, 2e éd., Paris, Dalloz, 1933. Додали су пакт Друштва народа са изменама и допунама (стр.689–705).

(31) На пр. *Историја дипломатије* (ре. В.П.Потемкин) , изд. „Архива за правне и друштвене науке”, Београд 1951, стр. 692–701; – Х.Келзен, *Општа теорија права и државе*, изд. „Архива за правне и друштвене науке”, Београд 1951, стр. 1–11.

the best for his students and for all other readers needing them. He has done his translations with remarkable speed and expertise and rather soon after the original has been published. Doing this, he had to overcome many difficulties, including new terminology.

In fact, this activity of professor Vesnić was not just a simple translation. With the permission of authors, Vesnić has succeeded to amend to quite a degree some of the translated books. He has made them contemporary and enriched them with his notes and comments, while even introducing new chapters (for instance, the case of De la Nys and Rivier's works). In such a way Serbian readers have acquired even more complete works than those in France. Vesnić's example was not followed frequently, so that his translations from German and French remained unique until our times.

Key words: *Milenko Vesnić. - Translation. - Economy. - History. - Law.*

dr Momir Milojević,

Professeur à la Faculté de droit de Belgrade

MILENKO VESNIĆ COMME TRADUCTEUR

Résumé

La célébration du 150ème anniversaire de la Faculté de droit à Belgrade est une occasion d'évoquer des souvenirs des enseignants qui ont servi aussi bien à leur faculté qu'à leur pays. Parmi eux, il faut mentionner surtout Milenko R. Vesnić, professeur à la Faculté de droit de la Haute école de Belgrade et aussi diplomate.

Son activité infatigable a été marquée par des conférences sur diverses questions du domaine juridique, économique et politique. Il écrivait et traduisait aussi. Il est peut-être paradoxal, mais il traduisait non seulement des textes du domaine dont il s'occupait, c'est-à-dire du droit pénal, mais aussi du domaine de l'économie, de l'histoire, du droit international et de la littérature. Comme professeur de droit international il recherchait les œuvres qui seraient les meilleures pour les étudiants et pour tous ceux qui puissent en avoir besoin. La vitesse avec laquelle il traduisait et publiait ces œuvres est admirable, et surtout l'art avec lequel Vesnić s'acquittait de ce travail au cours duquel il devait franchir de nombreux obstacles, y compris le problème des termes.

Il est vrai qu'il ne s'agissait pas de simples traductions. Avec l'autorisation des auteurs, Vesnić améliorait sensiblement leurs œuvres. Il les a non seulement modernisées et munies de notes très utiles et de commentaires mais il désirait aussi leur ajouter des chapitres (par exemple chez de la Nys et Rivier). C'est ainsi que les lecteurs serbes ont obtenu des œuvres plus complètes que celles que pouvaient utiliser les lecteurs français. L'exemple de Vesnić n'a été suivi que rarement. Ses traductions de l'allemand et du français sont restées uniques jusqu'à nos jours.

Mots clés: *Milenko Vesnić. - Traduction. - Economie. - Histoire. - Droit.*